

acesta prezintă ori recenzează jurnalele intime ale cetățenilor sovietici. În acest sens, precizăm recenzia lucrării semnate de Jochen Hellbeck unde, în ciuda caracterului descriptiv, Courtois reușește să surprindă tezele centrale ale volumului ce orbitează în jurul felului în care cetățenii Uniunii Sovietice au devenit participanți activi sau pasivi ai stalinismului, oferind, voluntar sau involuntar, plusvaloarea necesară cultivării valorilor și mecanismelor de funcționare ale statului sovietic.

Volumul de față demonstrează faptul că formulele de analiză clasică a comunismului prin instrumentele teoriilor totalitarismului s-au complicat, generând un nou val interpretativ, care persistă deopotrivă în aprecierea și contestarea predecesorilor.

Ipotezele și argumentația propuse de către autor fac din cartea de față una de referință pentru istoriografia privitoare la comunism. În ciuda faptului că istoricul francez consideră comunismul – atât din punct de vedere ideologic, cât și practic – ca neavând o esență, ni se pare important să menționăm anumite elemente caracteristice acestui fenomen totalitar. Una dintre caracteristicile asupra căreia Courtois insistă în cartea sa este dimensiunea criminală a comunismului. În fapt, la sfârșitul cărții, el afirmă că și-a dorit să expună tocmai practicile violente, crimele politice, masacrele și genocidurile organizate de regimul comunist în Uniunea Sovietică. Dacă înainte de 1991 existau simple ipoteze și supoziții față de teroarea din anii '30, marile epurări, foametea din Ucraina, precum și despre gulag, deschiderea arhivelor a făcut ca istoricii să beneficieze de date exacte, capabile să ateste dimensiunea masacrelor orchestrate de comuniști în Uniunea Sovietică și nu numai. Este vorba, în primul rând, despre desecretizarea unei însemnate părți a arhivelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, arhivele Kominternului și arhivele KGB.

Ionuț Filipescu

Coreea de Nord: gulagul “sângelui dușman”

Blaine Harden, *Evadare din Lagărul 14. Incredibila odisee a unui om din Coreea de Nord până în lumea liberă* (trad. Adriana Ciorbaru, cuvânt-înainte de Marius Oprea), București, Editura Corint, 2013, 239 p.

Blaine Harden este jurnalist american, colaborator la PBS *Frontline* și *The Economist*. În trecut a fost corespondent al *The Washington Post* pentru Asia de Sud-Est, Europa de Est și Africa. A scris, între altele, reportaje importante despre asediul orașului Sarajevo (din perioada războiului sârbo-bosniac) și cu privire la Africa. Totodată, este autorul cărților *Africa: Dispatches from a Fragile Continent* (1990) și *A River Lost* (1996), despre poluarea fluviului Columbia. În 2012, pentru cartea de față, a fost răsplătit cu *Grand prix de la biographie politique*, un important premiu francez. În prezent lucrează la o altă carte despre Coreea de Nord¹.

Deținuții ajung în lagărele nord-coreene în urma arestărilor omnipotentei și omniprezentei Securității (*Bowibu*), fără a trece, în general, printr-un proces juridic, ci prin simple decizii “administrative”, iar internarea “prin asociere” a rudelor celui declarat

¹ A se vedea, în acest sens, pagina sa web la adresa: <http://www.blaineharden.com/>.

dușman al regimului este regula. Scopul sistemului de detenție a fost definit de Kim Ir-sen, în 1972, astfel: "Seminția dușmanilor de clasă, oricare ar fi aceștia, trebuie distrusă până la a treia generație." (p. 31)

Pentru a epura societatea de dușmani, în 1957 Kim Ir-sen a împărțit societatea, care numără 23 de milioane de locuitori, în trei mari categorii, care cuprind 51 de subcategorii, în funcție de originea socială și fidelitatea față de regim. Prima este nomenclatura, care ocupă posturile cele mai importante în Partid, stat, armată și poliția politică, și care numără între 100.000 și 200.000 de persoane. Cea de-a doua este categoria intermediară sau "neutră", care include inteligența tehnică. În fine, ultima categorie este cea a suspectilor de activități dușmănoase, care sunt deposedați de atributele umanității, iar oficialitățile îi numesc, sugestiv, "câini și porci" (p. 60).

Lagărele de muncă nord-coreene adăpostesc o populație între 154.000 (estimări oficiale sud-coreene) și 200.000 de persoane (după datele Departamentului de Stat al SUA și ale organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului) și sunt situate, în principal, în zona de nord a țării, în regiunea muntoasă. Există șase astfel de lagăre în acea zonă, iar două dintre ele (numerele 15 și 18) sunt, în același timp, și lagăre de reeducare. Exceptându-le pe cele din urmă, care vizează recuperarea ideologică a deținuților, restul unităților penitenciare exploatează munca forțată pe viață.

În genere, condițiile de detenție sunt asemănătoare celor din lagărele românești ale anilor 1950-1960. La fel ca în alte lagăre comuniste, deținuții sunt hrăniți cu terci de porumb și ciorbă de varză murată doar cât să nu moară de foame și sunt folosiți la munci extenuante timp de 12-15 ore pe zi. Ei își primesc rația de hrană doar dacă își îndeplinesc normele epuizante, iar pentru a suplini necesarul de proteine mănâncă insecte, șobolani, șerpi, broaște și, în general, orice poate fi consumat. Situația alimentară a lagărelor nord-coreene este însă doar o formă extremă a problemei statului care, începând din 1990, odată cu prăbușirea Uniunii Sovietice care îl susținea, nu mai reușește să își hrănească populația, cauză a un milion de decese înregistrate la mijlocul aceluiași deceniu.

Nicolae Ceaușescu și Kim Ir-sen, Phenian, 1978
ANR, *Fototeca online a comunismului românesc*, cota: 163/1978.

Coreea de Nord este o țară săracă în resurse, fără petrol și nici teren arabil, incapabilă de o agricultură modernă, iar o treime din populație suferă de foame cronică (circa două treimi de subnutriție). Ideea lui Kim Ir-sen despre comunism, sintetizată în doctrina *Ciuce*, care spune că mândria națională merge mână în mână cu independența (un fel de ceaușism asiatic), este sacrosanctă și stă la baza propagandei oficiale².

Ca orice utopie, ideologia oficială este o uriașă minciună și înșelătorie, căci fără ajutor extern regimul s-ar prăbuși. Fără sprijinul Chinei, aflată în luptă cu SUA, Nordul ar fi pierdut războiul coreean, la fel cum până în 1990 țara a fost depins de subvențiile sovietice. Foametea de la mijlocul anilor 1990 a fost atenuată prin ajutoarele SUA, Japoniei și Coreei de Sud, iar în anii 2000-2008 Coreea de Sud a plătit o anume "coexistență pașnică" cu uriașe cantități de îngrășăminte și alimente, livrate fără nicio condiție, ca și prin investiții importante. În consecință, țara a devenit din ce în ce mai dependentă de China, care susține dinastia Kim nu din simpatie ideologică, ci din rațiuni strategice: prăbușirea Nordului ar duce la unificarea Peninsulei Coreene sub controlul SUA, ceea ce ar elimina tamponul util dintre ea și Sud și ar putea genera naționalismul în zona sa de frontieră, locuită de o numeroasă populație de origine coreeană. Iată de ce China încalcă convențiile internaționale asumate cu privire la statutul refugiaților, nepermițând Înaltului Comisariat al ONU pentru refugiați să își desfășoare activitatea la frontieră și nici nord-coreenilor să ceară azil politic, pe care îi întoarce sistematic Phenianului.

Înființat în 1959, în zona centrală a țării, în Kaechon, provincia Pyongan, Lagărul 14 este socotit a avea regimul de detenție cel mai sever dintre toate aceste unități de muncă. Asemeni tuturor lagărelor comuniste, deținuții sunt obligați să respecte regulamentul care, în accepția extremă, conține un fel de decalog de-a-ndoaselea (reprodus în Anexă), a cărui încălcare se pedepsește cu moartea, în concret fiind vorba despre: evadare, asociere, furt, afrontul adus gardienilor, tănuire, nerecunoașterea culpei și neparticiparea la "lupta ideologică" (demascarea celorlalți și autodemascarea), neîndeplinirea normei de muncă, contactul nepermis cu deținuții de sex opus, precum și orice altă încălcare a regulamentului considerată suficient de gravă. Dacă din contactul sexual nepermis între deținuți sau între gardieni și deținute rezultau copii, aceștia sunt uciși împreună cu mamele lor, tocmai pentru a nu da naștere încă unei generații de dușmani ai regimului.

Shin In-geun, eroul cărții lui Harden, s-a născut în 1982 în lagărul de muncă care poartă numărul 14. Este fiul lui Shin Gyung-suh (tatăl) și al lui Jang Hye-gyung (mama). În legătură cu mama sa, Shin fiul nu cunoaște motivul pentru care a fost încarcerată. În schimb, tatăl său a fost trimis în detenție pentru că era fratele a doi tineri care, în timpul războiului coreean, s-au refugiat în Sudul necomunist. Căsătoria părinților și nașterea micului Shin au fost rezultatul selecției gardienilor, un privilegiu pentru îndeplinirea normelor de muncă și respectarea regulamentului. Copilul a fost privat de dragostea părintească – un cuvânt care nu știa ce înseamnă –, mama, cu care a împărțit domiciliul din lagăr până la 12 ani, îl bătea, iar el o vedea ca un concurent în lupta pentru mâncare, întotdeauna insuficientă. Tatăl, cărui i se permitea să petreacă alături de soție cinci nopți pe an (situație de comparat cu "vorbitoarea familial" din lagărele Canalului Dunăre-Marea Neagră), îl ignora, iar fratele, Shin He-geun, se comporta față de el ca un străin.

² Nu întâmplător, în 1989, la Facultatea de Filosofie din București, am avut colegi coreeni care o propagau și care, la momentul Revoluției, au fost repatriați tocmai pentru a nu fi contaminați de capitalismul local renăscut.

Semnificativ, traumatic: primele sale amintiri, de la vârsta de patru ani, sunt legate de o execuție.

A urmat școala din lagăr, ai cărei profesori erau gardieni (*bowijidowon*), iar instruirea sa școlară se rezuma la noțiuni de citit și socotit, la respectarea regulamentului și amintirea permanentă că trebuia să își spele, prin muncă epuizantă, păcatele. Muncă forțată în condiții de sclavie. Spre deosebire de elevii din afara lagărului, Shin nu a fost învățat cine era Iubitul Conducător (Kim Jong-il), nici Eternul Președinte al țării (Kim Ir-sen) și nici actualul dictator Kim Jong-un, cam de aceeași vârstă cu el. Rolul său era să își dea ultima suflare muncind pentru regim. A fost educat însă să își toarne familia și colegii (modelul Pavlik Morozov) și să îi bată, alături de educatorii gardieni, pe copiii care nu se ridicau la același nivel (modelul Makarenko). Ca recompensă, primea suplimente de mâncare, însă atunci când greșea era el însuși turnat de colegi și bătut de aceiași alături de gardieni. Adevărații săi părinți au fost gardienii educatori, care se adresează deținuților cu apelativul “curvă”, iar copiii deținuți cu cel de “pui de curvă”. Pedepsele pentru greșeli minore sunt draconice, de pildă: să stai în genunchi, cu mâinile în sus, timp de o oră și jumătate (pedeapsă similară “poziției de demascare” din reeducarea de tip Pitești). Apoi, deținuții care încalcă regulamentul sunt subiecții ședințelor de “luptă ideologică” (“de demascare” în România, “de ură” în China), iar restul participanților sunt obligați să îi înfiereze, de aici termenul “a-i lupta”, adevărate ședințe de ură colectivă (comparabile cu “demascarea internă” de la Pitești). Acesta este contextul în care copilului i s-a inculcat sistemul de valori al Coreei de Nord comuniste.

La școală, micul Shin a asistat la uciderea în bătaie a unei colege, în urma descoperirii de către gardianul educator, în cursul unei percheziții, a ... cinci boabe de porumb, semn că viața deținuților nu are niciun preț. Totodată, el a fost educat să creadă că bătăile care li se administrează copiilor, la fel ca și moartea care poate surveni, sunt din pricina “sângelui lor trădător” moștenit de la părinți. Copiii luau și ei parte la muncile mai ușoare din lagăr (situație de comparat cu “munca voluntară” a școlariilor din comunismul autohton). Între ei nu exista nici solidaritate, nici încredere, ci o luptă permanentă pentru supraviețuire și o denunțare reciprocă. Odată cu vârsta, munca devenea și ea mai grea. Uneori aveau loc accidente, ca în cazul unei fetițe căreia un vagonet i-a zdrobit degetul mare de la picior, care i-a fost amputat fără anestezie și tratat cu apă sărată. În fiecare seară aveau loc ședințe de autocritică, în cursul cărora un număr de circa zece copii trebuia să își recunoască o vină anume (a se compara situația cu “demascarea permanentă a gândurilor” din reeducarea de tip Pitești).

La 14 ani, Shin a asistat la execuția mamei și fratelui său mai mare, pe motiv că plănuiseră să evadeze. Micul Shin este la originea morții celor doi, căci, educat conform regulilor lagărului, odată ce a aflat despre intenția celor doi, i-a turnat gardianului din schimbul de noapte în dorința de a obține suplimente de mâncare și postul de șef al clasei. Caraliul a căutat să își asume meritul descoperirii intențiilor de evaziune, tăgăduind rolul elevului turnător, motiv pentru care, ca rudă a celor doi, Shin a fost ridicat, înțemnițat în închisoarea subterană a lagărului și torturat atroce (alături de tatăl său), înainte de a putea să articuleze cât de atașat legii locului se dovedise. Simptomatic, teribil, nu a simțit atunci nimic altceva decât că mama și fratele său meritau să moară.

Ulterior, la școală, Shin a devenit ținta batjocurii sistematice a gardianului educator (furios că elevul nu îi raportase lui evenimentul pentru a se remarca prin vigilență) și a colegilor săi, care îl băteau, urgiseau, îi luau mâncarea și nu îl scoteau din “pui de curvă reacționar”, căci trebuia să muncească și să sufere pentru a spăla păcatele mamei și fratelui

său. Ca pedeapsă suplimentară, nu avea voie la WC întreaga zi, ceea ce îl făcea să își umple pantalonii de urină și fecale (a se compara cu demascarea Pitești, unde pedeapsa era urmată, invariabil, de consumarea dejecțiilor). Era furios pe părinți, care îi dăduseră viață într-o astfel de lume, și în special pe mamă, din pricina căreia găsea că fusese torturat, era înfometat și suportat bătăile și umilințele. După circa patru luni, odată cu schimbarea gardianului educator, s-a schimbat și regimul care i se aplica lui Shin, căci altfel, aflat deja într-o stare jalnică, ar fi murit.

În 1998, când Shin avea 15 ani, împreună cu cei 200 de elevi de gimnaziu și cot la cot cu cei circa 5.000 de deținuți din lagăr, a participat la construirea barajului de pe râul Taedong. Pe lângă mâncarea obișnuită, deținuților li s-a dat voie să prindă pește și broaște din râu. A fost pentru prima oară în viața lui când, timp de un an, mâncarea i-a fost de ajuns.

În 1999, la vârsta de 16 ani, a terminat gimnaziul și a fost repartizat la ferma de porci din lagăr. Prin comparație cu alți elevi, care au fost trimiși la minele de cărbuni și urmau să piară secerăți de accidente și boli până la 40 de ani, Shin a fost chiar norocos: munca la "GAZ" nu era nemaipomenit de grea, la fel cum putea găsi cereale de furat din belșug. În martie 2003, el a fost transferat la întreținerea mașinilor de cusut în fabrica de confecții din lagăr, o unitate în care 2.000 de femei și 500 de bărbați lucrau uniforme militare. Mașinile sunt mai prețioase decât deținuții, motiv pentru care, în momentul în care Shin a scăpat una pe scări, distrugând-o iremediabil, a fost pedepsit prin tăierea mijlociului unei mâini. Tratatamentul urmat a fost cel "clasic": degetul i-a fost spălat cu apă sărată, cusut fără anestezie și pansat cu o cârpă. La locul de muncă eroul nostru a fost turnat și a turnat la rândul său pe alții, după obicei, iar pedepsele celor care încălcau regulamentul erau însoțite de ședințe de "luptă ideologică" (de demascare și bătaie în colectiv).

În octombrie 2004 lui Shin i-a fost dat ca ajutor un deținut născut și educat în afara lagărului, fost antrenor de *taekwondo* pentru membrii nomenclaturii, pe nume Park Yong-chul, cu scopul de a-l trage de limbă, întrucât administrația aștepta de la el să își facă demascarea. Nou-venitul i-a descris viața din afara lagărului, deschizându-i astfel o fereastră către un univers în care putea mânca pe săturate felurite mâncăruri. Astfel, tânărul nostru a luat prima hotărâre liberă din viața lui: să nu îl toarne pe deținutul care se comporta întotdeauna cu decență, și aceasta nu pentru că ar fi învățat între timp ce e rău și ce e bine (nu avea nici cum și nici de la cine), ci pentru a nu se priva de poveștile lui, care îl fascinau.

În această stare de halucinație, Shin i-a propus lui Park să evadeze. Planul era absurd, căci din câte se știe doar doi foști deținuți politici au reușit să evadeze din lagărele nord-coreene și să ajungă în Occident, iar paza draconică a Lagărului 14 făcea acțiunea practic imposibilă. Și totuși, pe 2 ianuarie 2005 prilejul s-a ivit: deținuții au fost trimiși să strângă vreascuri, iar la un moment dat cei doi s-au făcut nevăzuți. Park nu a reușit să treacă prin gardul conectat la înaltă tensiune, a rămas între sârme și a murit, iar Shin s-a folosit de corpul inert pentru a se elibera, nu înainte însă de a se arde grav la picioare.

S-a îndreptat către nord și, după o lună de peripeții, a ajuns la granița cu China unde, mituind grănicerii, a reușit să treacă frontiera. Pe scurt, a avut un noroc imens. În China a lucrat mai întâi la un țăran de origine nord-coreeană, apoi la ferma unui chinez, iar banii câștigați i-a folosit să ajungă la Shanghai. Acolo a întâlnit un ziarist sud-coreean care l-a ajutat să ajungă în Coreea de Sud. A fost interogat de serviciul secret local, apoi de CIA, care a găsit mărturia sa interesantă, deși aceasta nu a acordat niciodată "prea multă atenție lagărelor" (p. 186). La Seul, eroul nostru și-a schimbat numele în Shin Dong-hyuk, semn al procesului de metamorfoză a fostului captiv în om liber. Șocul cultural a fost teribil.

În 2006 Shin a fost internat pentru depresie și a început să țină un jurnal care a stat la baza biografiei sale, *Evadare în lumea exterioară*, scrisă în coreeană și publicată la Seul în 2007. Avea coșmaruri legate de moartea mamei sale și a lui Park, ca și de posibilele consecințe nefaste asupra tatălui său, semn al remușcărilor care își făceau apariția.

Metamorfoza de la subumanitate la care fusese adus la statutul de om liber a fost extrem de dificilă și lentă (și probabil că nu va fi niciodată completă), iar lipsa de încredere în sine și în oameni este un efect al modului în care a fost format. Teama sa că lumea îl va condamna și nu va putea/ nu va dori să îi înțeleagă drama a fost trăită de toți supraviețuitorii detenției comuniste, și în special de către cei care au fost zdrobiți în anchete și reeducări (precum Gheorghe Calciu sau Traian Popescu).

Mărturia publicată nu a stârnit niciun ecou, căci societatea sud-coreeană – obsedată de succes, de statut social și de educație, concentrată asupra păstrării standardelor sale de viață – este mai degrabă indiferentă la soarta oamenilor din lagăre și nu dorește o unificare imediată cu Nordul din pricina costurilor ridicate pe care nu este gata să le plătească. Aceasta explică de ce relațiile dintre cele două Corei oscilează între o conciliere limitată și o confruntare prudentă. Iată partea întunecată a relațiilor intracoreene. Relația “bolnăvicioasă” (p. 203) dintre Nord și Sud este contestată periodic, într-un soi de teatru oriental, de către refugiați care, la graniță, lansează baloane cu manifeste în care îl fac cu ou și cu oțet pe dictatorul nord-coreean și cărora, sistematic, li se opun unioniștii și intelectualii pacifiști, adepții coexistenței pașnice.

Iată de ce, la scurt timp, Shin s-a mutat în sudul Californiei pentru a lucra ca ambasador al organizației americane pentru apărarea drepturilor omului intitulată *Liberty in North Coreea*, convins că misiunea sa era să vorbească despre lagărele nord-coreene și despre brutală dictatură care le făcea posibile. Șocului cultural prim i s-a adăugat însă un al doilea, la fel cum eroul nostru nu a putut decât să ducă cu sine problemele de identitate (ura de sine) și remușcărilor: “Evoluez de la starea de animal”, i-a spus autorului, “Dar este un proces foarte lent. Uneori încerc să plâng și să râd ca alți oameni, doar ca să văd cum este, dar nu-mi vin lacrimile, nu-mi vine râsul.” (p. 208) Ca și în cazul reeducațiilor de la Pitești, teroarea comunistă aduce cu sine o alterare nu doar a modului de a gândi, ci și de a simți al victimelor.

Mărturia lui Shin a stat la baza acestei cărți, iar meritul său a fost să arate modul în care dinastia Kim se menține la putere: prin crime, sclavie și (re)educare. Niciun deținut născut în lagăr nu mai reușise să evadeze până la el, iar de atunci nu a mai făcut-o nimeni.

În prezent, Shin Dong-hyuk ține conferințe în SUA și în alte părți ale lumii, în scopul trezirii conștiințelor asupra situației lagărelor și a regimului nord-coreean. Are un cont de Facebook, prin intermediul căruia face cunoscute aceste acțiuni³.

În fine, vom spune un ultim cuvânt despre traducere și redactare, care sunt, în general, cursive și corecte. Astfel, *defector* este tradus prin *transfug* sau *refugiat*, în funcție de context, dar și, alteori, prin barbarismul *defector*; apoi, termenul *confession* este echivalat corect, uneori, prin *mărturisire*, alteori greșit, prin calcul *confesiune* (știut fiind că în română distincția dintre cei doi termeni este similară celei din franceză: *confession / aveu*). În fine, nu vom insista asupra altor noțiuni, care trimit la vocabularul reeducării, însă le-am folosit sistematic în relatarea sinistrei povești de față.

Mircea Stănescu

³ Cf. <https://www.facebook.com/NKSDH?fref=ts>.